

Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ «ΛΑΪΚΗΣ ΣΚΗΝΗΣ»

Ἡ «Λαϊκή Σκηνή» ἀνέβασε τὴν Ἀλκίση τοῦ Εὐριπίδη. Τὴ χάρικα, τὴ γουστάρησα μᾶλλον καὶ τὴ χειροκρότησα τὴ θεληματικά (δηλ. τεχνικά) πριμιτιβιστικὴ αὐτὴ προσπάθεια ποὺ δὲν τις ἔλειπαν μερικὲς νόστιμες «τρουβάγι» ἀπὸ κείνες ποὺ κάνουν εὐχάριστην ἐντύπωση στὴν κουρασμένη φιλολογικότητά μας. Ἔτσι καθὼς δὲν εἶμαι θεατρικὸς κριτικὸς, θᾶχα ξοφλήσει μὲ τὴν ὑπόθεση αὐτὴ ἂν δὲν ἦταν στὴ μέση κάτι ἄλλο— ἔξω ἀπ' τὴν παράσταση «καθ' ἑαυτὴν»— ποὺ μοῦ ἀποτραβᾷ τὸ ἐνδιαφέρον: ἡ θεωρητικὴ ἀπολογία τῆς τεχνικῆς μὲ τὴν ὁποία ἀνεβάζει τὰ ἔργα, τὸ καλλιτεχνικὸ «πιστεύω» τῆς Λαϊκῆς Σκηνῆς καὶ οἱ πλατύτεροι ἀναγεννητικοὶ ὀρίζοντες ποὺ μᾶς εὐαγγελίζεται.

Ἡ Λαϊκὴ Σκηνὴ εἶνε μιά ομάδα νέων ποὺ κάνουν θέατρο, ποὺ θέλουν μὲ τὸ θέατρο νὰ ἐκφράσουν τὸν ἑαυτὸ τους. Δὲν εἶνε ἐπαγγελματίες· μιά καλλιτεχνικὴ ροπὴ τοὺς σπρώχνει στὸ παρκοσένικο. Μὰ δὲ στοχάζονται πάλι τοὺς ἑαυτοὺς τους σὰν ἐρρασιτέχνες, μιά καὶ θαροῦν πὼς κατέχουν μιὰν ἀλήθεια ποὺ τὴν πραγματώνουν μὲ τὴ σκηνικὴ τους ἐμφάνιση. Ἄν ἡ σκηνὴ τους λέγεται «λαϊκὴ» αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι παρέχουν δεκάρικο χοντροκομμένο θέαμα γιὰ τὸ λαουτζικό, ἀλλὰ ὅτι ἀντλοῦν μέσα ἀπὸ τὴν «ἀδιάφορη» λαϊκὴ ψυχὴ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ θὰ στηρίξουν καὶ θὰ ὑψώσουν στὸν ἥλιο καὶ θὰ ἐπιβάλλουν τὴ δημιουργία τους καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ τους πίστη. Φυσικὰ μὲ τὰ «λαϊκά» αὐτὰ στοιχεῖα ποὺ κορφολογοῦν, καὶ μόνο μ' αὐτὰ καὶ χάρι σ' αὐτὰ, θὰ μπορέσουν πάλι νὰ διαχετέψουν στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ τὴν εὐδαιμονία τῆς τέχνης, τοῦ «ἔργου», κατὰ τρόπον ἀφομοιώσιμον, ἀφοῦ ἡ λαϊκὴ ψυχὴ μὲ λαχτάρει θ' ἀναγνωρίσει τὰ δικὰ της στοιχεῖα. Ὅλα ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ γιὰ τὸ λαὸ, «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν». Οἱ τολμηροί, λοιπόν, αὐτοὶ πρωτοπόροι τῆς σκηνῆς—τολμηρότεροι γιὰ τὶς θεωρητικὲς βλέψεις τους, παρά γιὰ τὰ πρωτοποριακὰ τους στοιχεῖα—θέλουν νὰ μᾶς διδάξουν καὶ νὰ μᾶς κατηχήσουν ἢ τοῦλάχιστον

νὰ ἐπαληθέψουν μπροστὰ στὰ μάτια μας μὲ ἔργα τὴν πίστη τους. Κάτι πιὸ πέρα ἀκόμα: νὰ δημιουργήσουν παράδοση καὶ μάλιστα «μιά σκηνὴ μὲ ἑλληνικὴ παράδοση».

Καὶ πρὶν ἀπ' τὸ μακαρίτη Φῶτο Πολίτη, πολλοὶ ἄλλοι, Σικελιανός, Ἴων Δραγοῦμης, Περικλῆς Γιαννόπουλος, ὑποστήριξαν θεωρητικὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὰ λαϊκὰ στοιχεῖα ποὺ λαμποκοποῦν ἀπὸ ζωντάνια καὶ... «ἐλληνικότητα». Αὐτὰ θὰ μᾶς ξανάφερναν τὴν ἀναγέννηση. Ὅταν ὁμως βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ μᾶς δείξουν μὲ τὸ δάχτυλο καὶ νὰ μᾶς προσφέρουν μέσα στὴν παλάμη τους τὰ πολῦτιμα αὐτὰ ζώπυρα ποὺ ψάρεψαν μέσα στὸ λαὸ μας τὸ σύγχρονο καὶ ποὺ θὰ ἦταν τὸ προζύμι τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἄλλοι λάκισαν γιὰ νὰ κόψουν «μυστικά» ρόδα στὴ Θράκη κι' ἄλλοι μᾶς πρόσφεραν... σαποῦνι ἀπὸ τὰ νησιά. Μένει χάσκοντας κανεὶς δταν τὶς μεγάλοπρεπες πρῶτες σελίδες τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ τοῦ Δραγοῦμης, ποὺ ἀραδιάζονται θεωρίες, βλέπει νὰ τὶς διαδέχονται οἱ ἀχαμνὲς ἀγελάδες τῶν πραγματικῶν στοιχείων καὶ θὰ στηρίξουν τὸν νεοελληνικὸ πολιτισμὸ. Ὁ δὲ μακαρίτης Φῶτος Πολίτης τόλμησε ἀκόμα κάποτε νὰ μᾶς ὑποδείξει τὶς τοιχογραφίες τῆς Καισαριανῆς, ἀσήμαντα (ἂν ὄχι βάρβαρα) κατασκευάσματα ἐνὸς μανιερισμοῦ στὴν ἐσχάτῃ του κατάπτωση, γιὰ ἀφετηρία μᾶς νέας ζωγραφικῆς ἀνθισσης.

Μέσα στὴ σκέψη τῶν ἀξιόλογων αὐτῶν ἀνθρώπων, ὅπως καὶ στὴ σκέψη τῶν συμπαθητικῶν νέων τῆς Λαϊκῆς Σκηνῆς, ὑπάρχει ἡ βασικὴ πλάνη ὅτι ἡ κακοδαιμονία μας ὀφείλεται σὲ μιὰν ἀναμελιά ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ χαλαρώσουμε τοὺς δεσμούς μας μὲ τὰ ἰδιότυπα ἐκεῖνα καθαρὰ ἑλληνικὰ ζώπυρα, τὰ «ὄν οὐκ ἄνευ». Ἡ Λαϊκὴ Σκηνὴ π. χ. δὲ θέλει τόσο νὰ ἐκλαϊκέψει τὴ θεατρικὴ τέχνη, ὅσο νὰ βρεῖ καὶ νὰ ξαναφέρει σὲ κυκλοφορίαν τὰ ἑλληνικὰ (ἢ ἔθνικὰ) μας θεατρικὰ μοτίβα. Πρόκειται νὰ ξαναβροῦμε τὸν ἑαυτὸ μας, τὶς ἰδιουτικὲς τῆς φυλῆς. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀναζητήσεις εἶνε ροπέες καθαρὰ φυλετικῆς. Ἐνας «φυλετικὸς μυστικισμὸς». Εἶνε ὁμως ἑκατὸ τώρα χρόνια ποὺ ψάχνουμε κι ὁμως δὲ στέργουν νὰ μᾶς παραδοθοῦν τὰ πολῦτιμα αὐτὰ φυλετικὰ μας στοιχεῖα ποὺ πλόθουν τοὺς «ἐλληνικοὺς» πολιτισμοὺς. Ὡς ποὺ θὰ τραβήξει αὐτὸ τὸ ψάξιμο; Ψάχνουν ἀρχιτέκτονες στὰ λαϊκὰ σπιτία, ψάχνουν μουσικοὶ στὰ τραγοῦδια, λογοτέχνες στὶς παραδόσεις καὶ μὲ θαυμαστὴν ἐπιμονὴν ἄλλοι ψάχνουν στὰ χωριάτικα ταγάρια— καὶ δὲν τὰ βρίσκουν.

Μαζεύτηκε φυσικά ένας σεβαστός όγκος λαογραφικού υλικού (μορφικά κυρίως μοτίβα) και τη συλλεκτική αυτή εργασία την τιμώ και αναγνωρίζω τη σημασία της για τη γνώση. Άλλα στο σημείο αυτό, από τη μιά μεριά μας παρουσιάζεται η γκρινιάρικη έπιστήμη που μας δείχνει ότι τα πλείστα από τα «φυλετικά» μας αυτά στοιχεία που είναι το κρυφό καμάρι μας, ή έλπιδα μας κι' ή γλυκαπαντοχή μας, δεν είναι καθόλου καθαρόαιμα «έλληνικά» (και μη πρὸς κακοφαναισμό μας), από την άλλη δὲ — πειὸ ἀποκαρδιωτικό αυτό — ή καθημερινή πείρα που μας δείχνει ότι πλείστα ἀπ' αυτά είναι ἀπροσάρμοστα στις σημερινές μας συνθήκες, ἀκριβῶς γιατί αυτά τὰ πράγματα που θεωρητικά παραδεχόμαστε ότι ἀποτελούν τή «ζωντανή μας παράδοση» μᾶς παραδόθηκαν νεκρά πιά. Ἀντίθετα, ἂν κάναμε κάτι καλό στὸν τόπον αυτό, ἑκατὸ χρόνια τώρα, αυτό στηρίχτηκε ἀναμφισβήτητα στις σύγχρονες, ὀργανικά ἀναπτυγμένες ἰκανότητές μας και στὸ φωτισμό τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὅσο μπορέσαμε νὰ τὸν ἀφομοιώσουμε.

Καὶ οἱ φυλετικές μας μορφές; Καλές και ἅγιες κι' ἀξιαγάπητες, ἀλλὰ μόνες τους δεν φτιάχνουν πολιτισμὸν ὅταν λείπει ὁ δημιουργικὸς τυρετός που σφυγομετριέται μόνο στις σύγχρονες συνθήκες που προσδιορίζουν τή ζωὴ ἑνὸς λαοῦ. Ἀντίθετα ὁ πολιτισμὸς, ή δημιουργική ἰκανότητα φτιάχνει (δὲ βρίσκει) μορφές κι αυτές είναι ή μόνες «ἐθνικές» γιὰ κάθε περίοδο. Ἡ δημιουργία πολιτισμοῦ δεν είναι ζήτημα γνώσης — ζήτημα συνταγῆς. Ἡ εἶσαι δημιουργικὸς ή δεν εἶσαι. Τὴν ἰκανότητα αὐτὴ στὴν προσδιορίζουν μόνο και μόνον οἱ σύγχρονες σου συνθήκες.

Ὅσοι όμως ὑποφέρουν ἀπὸ τὸ φυλετικό μας μυστικισμό, χωρίς νὰ τὸ καταλαβαίνουν συχνά, ἀντικαθιστοῦν τὴ δημιουργικότητα που μᾶς λείπει μὲ σύμβολα που φαντάζονται ότι θὰ μᾶς χορτάσουν. Ἡ φύση, βλέπετε, ἐχθαίρει τὸ κενό! Μήπως ἕνα τέτοιο σύμβολο δεν είναι ὀλόκληρη ή Δελφική κίνηση; Καὶ μάλιστα σύμβολο που τὸ γεμίζουν μὲ τόσο διάφορο περιεχόμενον ὁ κ. Σικελιανὸς ἀπ' τὴ μιά μεριά και ὁ κ. Μακρόπουλος ἀπ' τὴν ἄλλη! Ἄν εἶχαμε δραστικό, δημιουργικό πολιτισμὸν, ἂν ή Ἀθήνα μας ἦταν ἕνα πνευματικό κέντρον ἐπιβολῆς, ὅπως ἄλλοτε, τί λόγος ὑπῆρχε νὰ τρέχουν τὰ «ἔθνη» νὰ μαθητέψουν στοὺς Δελφούς; Ἐνοεῖται ότι τέτοια «σύμβολα» δὲ λείπουν και ἀπὸ μεγάλους λαοὺς και δεν είναι πάντοτε τόσο κακά, ἂν παράλληλά τους ὑπάρχει και δημιουργικό ρεῦμα.

Μὰ τοὺς ἀνεξέλιχτους λαοὺς τοὺς μορφνίζουν μᾶλλον παρά τοὺς φτερώνουν. Ὁ Ντοστογιέφσκυ μπορεί νὰ γίνεται κήρυκας τοῦ πανσλαυισμοῦ (ἄλλο ἕνα σύμβολο), ἀλλ' ἔς μη ξεχνοῦμε και τὴ μικρὴ αὐτὴ λεπτομέρεια, ὅτι τὸν πολιτισμὸ τοῦ τόπου του τὸν μεστάνει μὲ τὸ γιγάντιο ἔργο του κι ὄχι μὲ τὸ κήρυμά του. Ἐνῶ ή δική μας «Μεγάλη Ἰδέα»... ἄς μὴ μιλοῦμε καλλίτερα. Τὰ κηρύγματα και τὰ σύμβολα χωρίς ἔργο είναι... φιλολογία και ἂν θέλομε τίς ροπές αὐτές νὰ τίς κατατάξουμε κάπου, ὅταν δεν είναι ἐκμετάλευση, είναι καθαρὸς ἐρασιτεχνισμὸς μὲ τὸν τελετουργικό χιτῶνα τῆς πίστεως.

Ἔτσι και οἱ καλοὶ νέοι τῆς Λαϊκῆς Σκηνῆς, βρίσκον μὲ τὴ σειρά τους τὰ σύμβολά τους και μὲ τὴν ὠραία τόλμη τῆς νόστης δὲ διστάζουν νὰ τὰ διαλαλήσουν. Πιστεύουν, δηλαδὴ, ότι γιὰ νὰ δημιουργήσουν μιὰ «σκηνὴ μὲ ἑλληνικὴ παράδοση», πρέπει νὰ δουλέψουν μὲ ὑλικὸ τοῦ τόπου μας, παρμένο, πρῶτα-πρῶτα, ἀπὸ τὸ Κρητικὸ θέατρο, που είναι πιὸ κοντὰ μας, και ἀπὸ τὴν πλούσια πηγὴ τοῦ... Καραγκιόζη! Ἐμεῖς ὅμως δικαιοῦμαστε νὰ παραξενευτοῦμε: Τί στὸ καλὸ, ἑλληνικὰ στοιχεία θὰ βρῆτε στὸ Κρητικὸ θέατρο τοῦ 16ου αἰ., που ὀλόκληρη ή τεχνική του είναι ὀλόφτυση ή τεχνική τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης! Ὅσο δὲ γιὰ τὸν Καραγκιόζη, που ἔπισης δεν είναι «ἑλληνικὴ» δημιουργία, είναι φανερόν ότι ή Λαϊκὴ Σκηνὴ δὲ λιμπίζεται τόσο τὴν τεχνική του που είναι ἀπόλυτα ἀπροσάρμοστη στὴ σημερινὴ αἰσθησι τοῦ θεάτρου μιὰ και ὁ Καραγκιόζης ἐκφράζεται σκηνικά μὲ τυπικά μόνο πρόσωπα), ἀλλὰ μᾶλλον ὀρισμένους τύπους του που τοὺς βρίσκουν ζωντανούς και... αἰώνιους, καθαρῶσιμους ἑλληνικοὺς. «Βρίσκει κανεὶς ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα — μᾶς λένε — συνήθειες και τύπους σὰ σύμβολα τῆς ζωῆς και τῆς ψυχῆς τῶν μερῶν μας. Καὶ μ' αὐτὰ τὰ σύμβολα, που πολλὰ βασταχτήκανε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα, θὰ πλησιάσουμε κι αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα!».

Και τὸ κάνουν. Νομίζουν, δηλαδὴ, πὼς τὸ κάνουν. Μὲ τὰ χρυσὰ κλειδιά τῶν συμβούλων τους, θέλουν νὰ μᾶς ἀνοίξουν τὸν κόσμον τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Γιὰ τὴν ἀρχαία τραγωδία ἔχει γραφτεῖ ἕνα βουνὸ ἀπὸ βιβλία, ἀπ' ὄλους ἐκείνους που προσπάθησαν νὰ τὴν καταχτήσουν μὲ τὴ γνώση. Ὅλος αὐτὸς ὁ ἱστορισμὸς τοὺς τρομάζει και τὸν παραμερίζουν. Μᾶς λένε ότι δὲ διάβασαν τίποτα ἀπ' αὐτὰ. Αὐτοί, ἀνάμεσα ἀπ' τὰ σύμβολά τους, βρέθηκαν σὲ ἄμεση ψυχικὴν ἐπαφή μὲ τὴν ἀρχαία τραγωδία, τὴ νοιώσανε, και ἀνάμεσα ἀπ' τὰ ἴδια σύμβολα θὰ

μᾶς τὴν προσφέρουν. Αὐτὸ μοῦ θυμίζει κάποιον ποιητὴ τῆς γενιᾶς ποὺ περνάει, ποὺ κρατοῦσε πάντα στὰ χέρια του μιὰ γαλλικὴ ἀνθολογία, — Τί τὴν κρατᾶς, τὸν ρωτᾶει ἕνας συνάδελφός του, ἀφοῦ δὲν ξέρεις γαλλικὰ νὰ τὴ διαβάσεις; Κ' ἐκεῖνος: Ἐγὼ μπορῶ καὶ τὰ... διαισθάνομαι! Βέβαια, συμφωνῶ ἀπόλυτα πῶς ἄλλο πράγμα εἶνε ἡ γνώση καὶ ἄλλο τὸ ξαναζωντανεμα καὶ δὲ θά ἦμουν ἐγὼ ποὺ θά ὑποστήριζα τὴ βασιλεία τοῦ ἱστορισμοῦ ἀπάνω στὴν τέχνη. Ἀλλὰ οἱ καλοὶ νέοι δὲν καταλαβαίνουν ἀρκετὰ ὅτι θέλοντας νὰ πλησιάσουν τὴν τραγωδία μὲ «σύμβολα» μπορεῖ νὰ ἀπομακρύνουν τὸν κλασικιστικὸν ἱστορισμό, πέφτουν ὅμως σ' ἕναν ἄλλον ἱστορισμὸ ποὺ παραμορφώνει χειρότερα τὰ πράγματα.

Τί ἦταν τὰ σκηνικὰ ἐκεῖνα; τὸ φράγκικο παλάτι μὲ τοὺς διακοσμητικοὺς μπερντέδες, παρμένο ἀπὸ ξυλογραφημένα ἐξώφυλλα λαϊκῶν ἐκδόσεων τοῦ 16-17ου αἰῶνα; Τί ἦταν ὁ ἀρχαῖος Θάνατος παρουσιασμένος σὰ βυζαντινὸς ἀρχάγγελος μὲ τσαρούχια; Γιατί κράτησαν τὰ προσωπεῖα; Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶνε καθαρὸς ἱστορισμός;

Ὅσοι δὲν αὐτὰ ἐμένα δὲ μ' ἐκνευρίζουν, οὔτε μὲ κάνουν νὰ φτύνω στὸν κόρφο μου ἀπὸ ἱερὴ ἀγανάκτηση γιὰ τὴν ἀσέβεια. Ἡ μ' ἀφίνουν ἀδιάφορο ἢ μοῦ κινοῦν τὴν περιέργεια, γιατί αὐτὸ ποὺ κυριώτατα ἐνδιαφέρει εἶνε τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα. Εἶπα μάλιστα στὴν ἀρχὴ πῶς τὴ γουστάρησα τὴν παράσταση αὐτή. Καὶ νὰ γιατί: Ἄν ἀφήσουμε παράμερα τὴν ποιότητα τῆς παράστασης, ποὺ δὲ μ' ἐνδιαφέρει ἐδῶ, μιὰ καὶ δὲ γράφω θεατρικὴ κριτικὴ, ὅ,τι ἦταν πιὸ ἐνδιαφέρον ἦταν ἡ τεχνικὴ ποὺ ἀκολούθησαν στὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου. Θέλησε ἡ Λαϊκὴ Σκηνὴ νὰ μᾶς δώσει μιὰ στυλιζαρισμένη παράσταση μὲ διαθέσεις ἐξπρεσιονιστικές. Πάει καλά. Αὐτὸ δὲν εἶνε τίποτα καινούριο καὶ τίποτα τὸ «καθαρὰ ἑλληνικό». Ἀντίθετα καὶ ἡ ροπὴ αὐτὴ μᾶς ἔρχεται ἀπ' ἐξῶ καὶ εἶνε παράλληλη μὲ παρόμοιες ἀναζητήσεις σὲ ἄλλες τέχνες. Ἡ προσπάθεια νὰ ἐφαρμοστεῖ ἡ τεχνικὴ αὐτὴ σὲ μιὰν ἀρχαία τραγωδία, δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία περισσότερο (καὶ ἐιδικώτερη γιὰ μᾶς) ἀπὸ τὴν σημασία ποὺ ἔχει μιὰ δοκιμὴ ποὺ μποροῦσε τὸ ἴδιο νὰ γίνῃ καὶ στὸ Παρίσι ἢ στὴν Ἀργεντινὴ.

Μέσα ὅμως στὴ στυλιζὲ αὐτὴ παράσταση, ὁ σκηνοθέτης μᾶς ἐπλασάρησε ἕνα ἀπ' τὰ ζωντανὰ σύμβολά του ποὺ θά στηριζε ἀπάνω του μεγάλες ἐλπίδες. Ἦταν ὁ ἡμίθεος Ἡρακλῆς ποὺ μᾶς τὸν παρουσίασε σάν ἕνα μεθυστάκα καὶ φωνα-

κλὰ Μπαρμπα-Γιῶργο, παρμένο ἀπ' τὸν Καραγκιόζη. Ἀφίνω τὴ διάσπαση ποὺ ἔφερε στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς δεμένης παράστασης, ἡ ἐμφάνιση αὐτῆ, ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ παρὰ μόνο μὲ τὴν εἰσόρμηση γαϊδάρου, Μάη μῆνα, μέσα σὲ λειτουργημένη ἐκκλησία, καὶ σκέπτομαι: αὐτὸ τὸ χρυσὸ κλειδί τοῦ συμβόλου κατὰ ποῖο τρόπο μᾶς ἀνοίξε τοὺς κόσμους τῆς τραγωδίας; Ἄν στὸν Μπαρμπα-Γιῶργο αὐτὸν ἀναγνωρίσαμε κάτι δικό μας, αὐτὸ δὲν εἶνε ἀσφαλῶς ἡ ἀρχαία τραγωδία ἢ ἂν αὐτὸ εἶνε ἡ ἀρχαία τραγωδία, τότε ἀνάγκη πᾶσα νὰ γυρίσουμε τὸ γρηγορώτερο τὰ μούτρα μας ἀπ' αὐτή.

Αὐτὲς τίς τρουβάγι μπορεῖ νὰ τίς γουστᾶρει κανεὶς σὲ μιὰν ἐρασιτεχνικὴ παράσταση γιατί ἔχουν κάτι τὸ σατυρικό, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ νὰ τίς ὑποφέρει ἐπαναλαμβανόμενες καὶ μάλιστα μ' ἀξιώσεις. Ἀλλὰ κι' ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Ἡρακλῆς-Μπαρμπα-Γιῶργος εἶχε κάποιαν ἐπιτυχία, κατὰ ποῖο τρόπον εἶνε δυνατό νὰ ἐπεκταθεῖ ἡ καραγκιοζοποίηση αὐτῆ σ' ἕνα Ἀγαμέμνονα ἢ Προμηθεᾶ ὥστε νὰ δικαιωθεῖ ἡ ἐρμηνεῖα τῆς τραγωδίας μὲ λαϊκὰ σύμβολα; Ἀντίθετα τώρα, ἂν ἦταν κάτι πραγματικὰ συγκινητικὸ στὴν παράσταση αὐτῆ, ἦταν τὸ μοιρολόι. Ἀλλὰ τὸ μοιρολόι ἀκριβῶς δὲν εἶνε ἕνα σύμβολο, ἕνας λαϊκὸς τύπος, ἀλλὰ ἕνα ζωντανὸ στοιχεῖο, ζωντανόν, ὄχι γιατί εἶνε «ἑλληνικό», ἀλλὰ γιατί εἶνε ἀνθρώπινο. Ἄς στρέψουμε λοιπὸν τὴν προσοχὴ μας σ' ὅ,τι ὑπάρχει καθαρὰ ἀνθρώπινο καὶ ἄς μὴ μᾶς μορφινίζει τὸ «ἑλληνικό». Ἄς ἔχουμε τὸ κουράγιο νὰ βουτηχτοῦμε στὴν οὐσία κι' ἄς μὴ στριφογυρίζουμε γύρω ἀπ' τοὺς τύπους καὶ τὰ σύμβολα.

Ἡ «Ἀλκυστή» ὅπως μᾶς τὴν παρουσίασε ἡ Λαϊκὴ Σκηνὴ, δὲν ἦταν βέβαια μιὰ ἀρχαία τραγωδία εἴτε μ' ἑλληνικό, εἴτε μὲ μὴ ἑλληνικό τρόπο παρουσιασμένη. Ἦταν ἀπλῶς ἕνα πείραμα στυλιζαρισμένης τεχνικῆς στὸ μοντάρισμα τῶν θεατρικῶν ἔργων. Σὰν τέτοια ἀναζήτησις ἐνδιαφέρει κυρίως τὸν κλειστό κύκλο τῶν ἐστέτ καὶ τῶν λογίων. Ἐν τούτοις οἱ ὄνειροπόλοι μῦστες τῆς Λαϊκῆς Σκηνῆς νομίζουν ὅτι φέρνουν μιὰν ἀναγέννηση καὶ ὅταν στὴν πλατεῖα τοῦ θεάτρου δὲ βρίσκονται παρὰ καμμιὰ πενηνταριά θεατῆς, καὶ ὄνειρεύονται τὴν ἱερὴ κόγχη τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, ἐνῶ στὴ σάλα τοῦ «Ἀτελιέ» βρισκόντουσαν στὴν πραγματικὴ τους θέση, σάν ἐρασιτέχνες.